مێژووی یاسای جیاکردنەوەی ئاین لەدەوڵەت و دەسەڵاتدارێتیی سیاسی!

لائیزم Laizizm   سێکۆلاریزم Secularizm

و، بیری بنچینەگری ئیسلامیی

Islamisme Fundamentalisme!

سیروان کاوسی

پەرلەمانی فەرانسە، ساڵی 2005 ی زایینیی، یادی 100 ساڵەی پەسندکردنی **"یاسای لائیسیتە"** (**Laîsîtê**) ی کردەوە. چەند مانگێک پێش ئەم یادکردنەوە مێژووییە، سێ زانا و کۆمەڵناس وپسپۆڕی جیهانیی بەناوی **خاتوون میشولین میلۆ** (**Micheline Milot**) لەوڵاتانی **کانادا، بەڕێز ژان بۆبرۆ** (**Jean Baubêrot**) **لە وڵاتی فەرەنسا، بەڕێز رۆبێرتۆ بلانکارت** (**Robert Blankarte**) **لەوڵاتی مەکزیک**، دوای پێداچوونەوە وشیکردنەوەی یاسا کۆنەپەسندکراوەکەی پەرلەمانی فەرەنسا کە ساڵی 1905 بڕیاردرابوو لەسەری، گەلێک تێبینی و بۆچوونی تازەیان لێزیادکرد و، ناردیان بۆ 250 کۆمەڵناس و زانا و مامۆستای زانستگەی وڵاتانی **ئینگلیز، ئەمریکا، ئەڵمانیا، نۆرویژ، سوێد، هۆڵەند، رووسیا و ئارژانتین** و ...هتد، کە ئەمانەش هەڵسەنگاندنی وردیان لەسەرکرد و، بۆچوون و زانیاریی خۆیانیان خستەسەر پرۆژەکە و، ناردیانەوە بۆ فەرەنسا، بۆ ئەوەی جارێکی دیکە، دوای پەسندکردنی لەلایەن پەرلەمانی فەرەنساوە، بەناوی **"یاسای لائیسیتە" لەسەدەی 21** لەسەرتاسەری جیهان کارپێبکرێ و، هەوڵبدرێت بۆ جێبەجێکردنی. پاشان دەقی پرۆژەیاساکە، بەزمانەکانی فەرەنسا و ئینگلیزی و سپانی و رووسی و چینی و ژاپۆنی وعەرەبی و چەندین زمانی دیکە وەرگێڕدرا.

ئەوڕۆکە 112 ساڵ لەیاسای لائیزیزم تێدەپەڕێت، بەڵام لەزۆربەی وڵاتانی جیهان، بەتایبەتیی لەرۆژهەڵاتی ناڤین، دیکتاتۆری و چەوساندنەوەی رەگەزی و ئاینی و پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ و، بێڕێزیکردن بە مافەکانی سیاسی و نەتەوەیی گەلانی بندەست لەوانە نەتەوەی کورد، بەشێوازی جۆراوجۆر درێژەی هەیە.

لائیزیزم کە لەزمانی فەرەنسا **"لائیسیتە"** ی پێدەگوترێت، لەبنەڕەتدا وشەیەکی یۆنانییە و، مانای جیاکردنەوەی ئاینی هەیە لە حکوومەت و دەسەڵاتدارێتیی سیاسیی. لائیسیتە لەوڵات و کۆمەڵگەیەکدا سەرهەڵدەدا کە حکوومەت رەوایەتی (شرعیت) ی خۆی لە ئاین، یان ئاینزایەکی تایبەتەوە وەرناگری و، تێکڕای ئەندامانی کۆمەڵگە، دەتوانن بەسەربەستیی سوود لەو مافانە وەربگرن کە بەپێی یاسای دیمۆکراتیکی وڵاتەکەیان بۆیان رەچاوکراوە.

لائیسیتە لە 3 خاڵی بنگەهین پێکهاتووە:

1- سەربەخۆیی تەواوی حکوومەت و ناوەندەگشتییەکانی کۆمەڵگە لەبەرامبەر ئاین.

2 - هەر کەس ئازادە لە بیروباوەڕ و پاراستن و پێڕەوکردنی ئاین، یان ئاینزای خۆی، هەروەها ئەگەر باوەڕی ئاینیی نەبێت.

3 - هیچ جۆرە هەڵاواردن و جیاوازییەک دانانرێت لەنێوان رەگەزی ژن و پیاو، رەنگی پێست، ئاین، ئیدۆلۆژیی سیاسی و نەتەوە. تێکڕای ئەندامانی کۆمەڵ بەپێی یاسا خاوەنی مافی یەکسانن.

لائیسیتە پاوانی هیچ کولتوور و نەتەوە و کیشوەرێکی تایبەت نییە و، نیازێکی گشتیی کۆمەڵگەی جیهانییە کە بتوانێت دنیایەکی دوور لەهەر جۆرە دیکتاتۆری و چەوساندنەوەی نەتەوەیی و رەگەزی و ئاینی و چینایەتیی بۆ وەچەکانی داهاتوو لەئاستی هەموو جیهان دابین بکات.

بیری لائیزم سەرچاوە و سەرەتاکەی بۆ شۆرشی 1789 ی فەرەنسا و بزووتنەوەکانی دژ بەکلێسەسالاریی لەسەدەی نۆزدە دەگەڕێتەوە کە رێخۆشکەربوون لەهەڵگیرسانی شۆرشی مەزنی پاریس لەساڵی 1871 و لاپەڕەیەکی گەش ونوێی لەبەردەم ئازادیخوازانی نەک هەر فەرەنسا، بەڵکو تێکڕای ئۆروپا کردەوە و بۆ یەکەمجار لەلایەن پەرلەمانی فەرەنساوە لەساڵی 1905 یاسای جیاکردنەوەی ئاین لە حکوومەت پەسندکرا. کۆتایی سەدەی هەژدە و سەرەتای سەدەی بیست هاوکات بوو لەگەڵ پەرەسەندنی بیری ئازادیخوازی و پێشخستنی ئازادیی کۆمەڵایەتیی لەکیشوەری ئۆروپا و پاشەکشەکردنی پاپا و کلێسە لە حکوومەت و دەسەڵاتداریێتیی سیاسی و کۆمەڵایەتیی. بەڵام ئەم پاشەکشەکردنە لە ئاستی ئۆروپا وەکیەک نەبوو، چونکە **لەولاتانی باکووری ئۆروپا وەکو نۆروێژ و سوێد و دانمارک و فنلاند، هەروەها لە ئاڵمانیا و ئینگلیز، کە پرۆتستانتیسم (1*) و رێفۆرماسیۆنی مەسیحیی، مێژوویەکی 500 ساڵەی لەنێویاندا هەیە، چینی ئاینیی وەک باقی شوێنەکانی دیکەی ئۆروپا لەلایەن پێشکەوتنخوازانەوە پەلامار نەدرا، هاوکات خێراتر توانییان لەدەسەڵاتی کلێسە کەم بکەنەوە و ناچاریکەن ملکەچی یاسایەک بێت کە لەلایەن زۆرینەی خەڵکەوە پەسنددەکرێت، لەمەوە بیرێکی سیاسیی نوێ بەناوی "سێکۆلاریزم" هاتەکایە. ئەگەرچی سێکۆلاریزم وەک لائیزیزم ئاین و دەوڵەتی لەیەکدیی جیاکردەوە، بەڵام رێی لەبەردەم چالاکیی سیاسی و کۆمەڵایەتیی چینی ئاینیدا نەگرت.**

لەگەڵ پەرەسەندنی بزووتنەوەکانی رۆشنبیریی ئۆروپا کە بە **"رێنێسانس"** نێوبڕاوە، لەسایی سوودوەرگرتن لەو دێمۆکراسییەی کە ئازادیخوازانی ئۆروپا بەخوێنی خۆیان بەدەستیانهێنابوو، چینی ئاینی توانی خۆی لەگەڵ گۆڕانکارییەکاندا رێکبخا و، حیزب و رێکخراوە و تلویزیۆن دابنێ و چاپەمەنیی بڵاوبکاتەوە و لەئاستی هەموو ئۆروپا بەناوی پارتی دیمۆکراتمەسیحییەوە لە هەڵبژاردنەکاندا بەشداریی بکات.

ئێمە ئەم روانگەیە لەهێندێک ولاتی ئیسلامیی وەکو تورکیا دەبینین کە ئاین و مۆدێرنیزمی تێکەڵ بەیەککردووە و، ساڵانێکە لەو ولاتەدا حکوومەت بەرێوەدەبا و جەماوەرێکی زۆریشی لەدەروی دروشم وبەرنامەی سیاسی وئاینیی خۆی کۆکردووەتەوە.

بوونی چەند حیزبێکی جیاواز لە تورکیا، بیرێکی هەڵەی لای زۆرێک دروستکردووە کە بڵێن **مستەفا کەمال (ئەتاترک) لە تورکیا رژێمێکی لائیکی دامەزراندووە و، سیستەمی سیاسی ئێستەشی بە سێکۆلار نێودەبەن،**

لەکاتێکدا ئەوی لەناوەڕۆکی لائیزیزم وسێکۆلاریزم گەیشتبێ، باشدەزانیت، رژێمی ئەوکات وئێستای تورکیا هیچیەکێک لەو مەرجانەی تێدانەبووە و نییە کە لەسیستەمەکانی لائیک و سێکۆلاردا پێڕەودەکرێن. سیستەمی سیاسیی تورکیا بەئیدۆلۆژیی رەگەزپەرستانەی یەک نەتەوە و یەک وڵات و یەکزمان و یەک ئاین دامەزراوە و هەوڵیداوە نەتەوەکانی بندەستی، لەنێورەگەزی خۆیدا بتوێنێتەوە و، مافەکانی پشتگوێ خستوون.

بەکورتی دەتوانین سێکۆلاریزم لەم دوو خاڵەی خوارەوەدا پێناسە بکەین:

1- جیاکردنەوەی ئاین لەبەڕێوەبەرێتیی کۆمەڵگە و حکوومەت. تێکڕای ناوەندە گشتییەکانی کۆمەڵگە لەبەرامبەر ئایندا سەربەخۆن و، لەیاسادا ئاین وەک پرسێکی کەسی (شەخسی) چاوپلێدەکرێت.

2- سێکۆلاریزم بەمانای گواستنەوەی هەموو ئۆرگان و ناوەندەگشتییەکانی کۆمەڵگەیە لەئاینەوە بۆ چوارچێوەی نائاینیی. لەڕوانگەی "کارڵ شمیت" دەوە سێکۆلاریزم ئاڵوگۆڕپێکردنی فەلسەفە و پەروەردە و کولتوور و سیاسەت و ئابووری و دەسەڵاتدارێتیی سیاسییە، لە کلێسەوە بۆ دەوڵەتی مۆدێرنی نائاینیی.

رژێمەکانی کۆمەڵگەی ئیسلامیی بەتێکڕا دژایەتیی لەگەڵ سێکۆلاریزم دەکەن و، بانگەشەی ئەوەدەکەن، ئاینی ئیسلام لەناوەڕۆکی خۆیدا باوەڕی بەڕێزگرتن لە نەتەوە و ئاینی جیاواز هەیە، لەبەر ئەوە ئازادیی تەنیا لەسایی حکوومەتی ئیسلامیدا دەستەبەردەکرێت، نەک لەسیستەمەکانی سێکۆلاری رۆژاواییدا. کاتێک باس لەجیاکردنەوەی ئاین و حکوومەت و دەسەلاتدارێتیی سیاسیی دەکرێت، تێکڕای چینی ئاینیی بەنیشانەی دوژمنایەتیی بەرامبەر بەخۆیان و بێڕێزیکردن بەرامبەر ئیدۆلۆژیی ئیسلامی دەدەنە قەڵەم.

جیاوازیی نێوان ئاین و زانست!

بنچینەی هەموو ئاینێک لە باوەڕەوە هاتووە، باوەڕکردن بەرووداوگەلێک کە لەسەرووی توانای جەستە و بیری مرۆڤەوە بێت وەک کرداری پەرجۆ (معجزە). باوەڕکردن بەپێچەوانەی زانست، بەتاقیکردنەوە و بەبەڵگە ساخناکرێتەوە و، مشتومڕی لەسەرناکرێت. مرۆڤی خاوەن باوەڕ خۆشەویستییەکی لەرادەبەدەر و بێسنووری هەیە و، ئاینەکەی خۆی نەک هەر بەدرۆ نازانێ، بەڵکو بەڕاست و رەوایان دەزانێ و رێ بەخۆی و بەکەسی دیش نادات بەچاوی شکوگومانەوە بڕواننە ئاین و باوەڕەکەی. ئاین لە خۆشەویستی و ئەڤینی بێسنوورەوە سەرچاوەدەگرێ کە بەزۆر بەرپناگیرێ ولەنێو نابرێت و ناسەپێندرێت. ئاین لەپێوەندیی نێوان تاک و خودێ و باوەڕییەوە دەدوێ و، هیچ پلان و نەخشەیەکی زانستانەی بۆ بەڕێوەبردنی ئابووریی وڵات و کۆمەڵگە و رامیاری و پەروەردە پێ نییە. هەموو ئەو داهێنان و پێشکەوتنانەی کە زانستکاران پێیگەیشتوون، لەلایەن کەسایەتی و دەسەڵاتدارانی ئاینییەوە، بەناوی دەستێوەردان لە کاروباری خودا، حوکمی" بێدین" ی دراوەپاڵیان و فتوای کوشتنیان بۆ دەرکراوە. ئێمە ئەم دیاردەیە لەمێژووی بزاڤی رۆشنبیریی ئۆروپا و هەروەها لە رۆژهەڵاتی ناڤین و کوردستانیش دەبینین.

بەپێچەوانەی ئاینەوە، زانست لە ئەنجامی تاقیکردنەوەی بەردەوام و شیکردنەوە و هەڵسەنگاندن و هەڵوەشاندنەوە و سەر لەنوێ بنیادنانەوە و ئەزموونەوە پەیدادەبێت. مرۆڤ بەسوودوەرگرتن لەزانست

لەهەموو ئەو دیاردانە دەکۆڵێتەوە کە لەدنیای خۆی و دەرەوەی خۆیدا دەیانبینێت، یان بیریانلێدەکاتەوە. هەموو ئەو پێشکەوتنانەی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیی پێیگەیشتووە و لەداهاتوودا پێیدەگات، لەزانستەوە سەرچاوەیان گرتووە،

ئەگەرچی لەسایی ئەم دوو دیاردە سیاسی وکۆمەڵایەتییەوە **(لائیزیزم و سێکۆلاریزم)** حکوومەتەکانی رۆژاوای ئۆروپا و چەند وڵاتێکی دیکە لە دنیا توانیویانە ئازادیی سیاسی و کۆمەڵایەتیی و ئاسایش و خۆشگوزەرانی بۆ تێکڕای دانیشتوانی وڵاتەکانیان دابین بکەن، لێ، ماوەی چەند ساڵێکە لەوڵاتانی **سکاندیناویا،** لە **ئەڵمانیا، ئینگلیز** و **فەرەنسا** و بەگشتی لە رۆژاوای ئۆروپا، ئێمە شاهیدی پەرەسەندنی رەوتێکی رەگەزپەرستانەین و، کەشێکی دژ بەپەنابەران پەیدابووە. هەروەک هاوینی رابردوو لەوڵاتی نۆرویژ فاشیستێک بەناوی "برێڤیکس" Breviks بەنیشانەی دەربڕینی ناڕەزایەتیی بەرامبەر سیاسەتەکانی حیزبی دەسەڵاتداری سوسیالدیمۆکرات، بۆمبێکی بەهێزی لەبەردەم نووسینگەی سەرۆکوەزیراندا تەقاندەوە، پاشان هێرشیکردە سەر جێژنی لاوانی پارتەکە کە لەدورگەیەکی دەرەوەی ئۆسلۆ بەڕێوەدەچوو، بەدەسرێژی گوللە هەشتا لاوی کوشت وچەندەهای دیکەشی بریندارکرد.

ئۆروپا کە بەناوەند و چاوکانیی ئازادی ودیمۆکراسی نێوبانگی هەیە و، رۆلێکی مەزنی لەپێشخستنی ئازادی و دیمۆکراسی لەکیشوەری خۆی و لەئاستی هەموو جیهان گێڕاوە، وڵاتی فەرەنسا کە بە دایک و لانکەی بیری لائیسیتە دەناسرێت، ئەوڕۆکە راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لەپەرەپێدان بەبیری رەگەزپەرستی و دژایەتیکردنی ئاینیی دەستیان هەیە، کە ئەمەش بەتەواوەتیی بەپێچەوانەی هەموو ئەو یاسا و پرنسیپانەیە کە بناخەی سیستەمی سێکۆلاری وڵاتەکانیان لەسەریداناوە. بۆ نموونە، **دەولەتی سارکۆزیی** بەئاشکرا پشتیوانیی لەرێکخراوەکانی توندڕەوی وڵاتەکەی لەبەرامبەر پەنابەرانی دانیشتووی فەرەنسا دەکات کە زۆرینەیان لەوڵاتانی **ئاسیا و ئەفریقاوە** هاتوون. یان **خاتوون ئەنجێلا مێرکل (Angela Merkel) سەرۆکی ئەڵمانیا لەبۆنەی رێکخراوی لاوانی پارتی دیمۆکراتمەسیحیی وڵاتەکەیدا دەڵێت: "ئێمە لەگەڵ بەهاپیرۆزەکانی ئاینی مەسیحیدا جۆشدراوین و هەرکەسێک ئەمە پەسندنەکات، ناتوانێت لێرە بژیت!". ئەمە لەکاتێکدا بەپێی یاسای رژێمەکانی سێکۆلاری وڵاتانی ئۆروپا، تێکڕای دانیشتوانی وڵات سەرەڕای جیاوازیی رەگەزی وئاینی و نەتەوەیی و بیروباوەڕ و مافیان وەکیەک پارێزراوبێت.**

سەرهەڵدانی قەیرانی ئابووریی لە پورتۆگال و یۆنان و سپانیا و تەنانەت فەرەنسا و ئینگلیز و پەرەسەندنی رێژەی بێکاریی زەوینەی خۆشکردووە بۆ سەرهەڵدانی ناڕەزایەتیی لەنێو گەلانی ئۆروپا دژ بەحکوومەتەکانیان هاوکات، "حیزبەکانی راست" کە لەسەر بنچینەی دژایەتیی رەگەزی و پاراستنی بەرژەوەندیی چینەکانی خاوەندەسەڵات دامەزراون، تێدەکۆشن رووی دژایەتییەکان بەرەولای پەنابەرانی دانیشتووی ئۆروپا راکێشن. بەردەوامی و پەرەسەندنی زیاتری ئەم دیاردەیە بەپلەی یەکەم زیان بە سیستەمەکانی سێکۆلاری ئۆروپا دەگەیەنێ، ئەوجا زیانی بۆ پەنابەران دەبێت کە زۆرینەیان دەیان ساڵە نیشتەجێی ئەم وڵاتانەن و رۆڵی بەرچاویان هەیە لەبەڕێوەبردنی کاروباری کۆمەڵایەتی و ئابووری و خزمەتگوزاریی ئەم وڵاتانەدا.

ڕۆژهەڵاتی ناڤین وپرسی سێکۆلاریزم!

کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیی خەباتێکی دژوار و دووروودرێژ وخوێناویی لەدژی دەسەڵاتی ئاینی و ئاینسالاریی تێپەڕکردووە. لەوڵاتانی ئۆروپا شیکردنەوە و وەلانانی ئاین لەدەسەڵاتی سیاسی و گەیشتن بەلائیزاسیۆن وسێکۆلاریزم مێژوویەکی 200 ساڵەی هەیە، بەڵام لەوڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست گەلانی ناوچەکە نەیانتوانیوە هیچیەکێک لەو مافانە بەدەست بهێنن کە گەلانی ئۆروپا پێیگەیشتوون. ماوەی پتر لەساڵێکە شەپۆلێکی بەرین و مەزنی جەماوەریی لەدژی ڕژێمەکانی دیکتاتۆر و دژ بەئازادیی، لەوڵاتانی عەرەبی سەریهەڵداوە، بەڵام ئەوی کە بە کۆسپی گەورە لەبەردەم گەلانی وڵاتانی عەرەب بۆ گەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی ئازاد و دیمۆکرات دادەنرێت، لەڕاستیدا ڕژێم و سەرۆکەکانیان نین، بەڵکو ئەو کۆسپ و تەگەرە ئاینی و فەرهەنگی و مێژووی و ئابوورییانەن کە لەنێو ئەم وڵاتانەدا مێژوویەکی دێرینیان هەیە و، بوونەتە هۆی ئەوە کە لەچاخەکانی کۆنەوە تاکو ئەمڕۆ چەند کەسانێک ببن بەمیری سەربڕ بەسەریانەوە و، لەڕۆژانێکی وەک ئەمڕۆشدا کە لەسەرەتای هەزارەی سێیەمی زانیدا دەژین، دیکتاتۆری و **تێۆکراسی ئاینیی (2*)** کە ڕۆڵێکی مەزنی لەهێشتنەوەی دەسەڵاتی خۆی هەیە، لەبەرگ و شێوازێکی تازەدا سەرهەڵێنێتەوە و، هەوڵبدات بۆ سەرپەرشتیکردنی ڕاپەڕینی گەلانی عەرەب و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەگشتیی.

گەلانی عەرەب و تێکڕای وڵاتانی ئیسلامی - لەگەڵ باشووری کوردستان کە ئەوڕۆکە لەلایەن کورد خۆیەوە دەبرێت بەڕێوە، بۆ گەیشتن بە دیمۆکراسی و ئازادییەکی ڕاستینە، سێ ئەرکیان لەپێشە:

1- جیاکردنەوەی ئاین لەحکوومەت، سەربەخۆیی تەواوی ئۆرگانەکانی سیاسی و ناوەندەکانی کۆمەلایەتیی لەبەرامبەر ئایندا. هیچ ئاینێک بە ئاینی فەرمیی (رەسمی) وڵات نەناسرێت. حکوومەت لەبەرامبەر هەموو ئاین و ئیدۆلۆژییەکاندا بێلایەن بێت.

2- ئازادیی بیروباوەڕ چ ئاینی، چ نائاینیی. تێکڕای دانیشتوانی وڵات لەئەنجامدانی چالاکیی سیاسی و ئاینیی خۆیاندا سەربەست و ئازاد بن.

3- هیچ چەشنە جیاوازی و هەڵاواردن (تبعیض) ێک لەنێوان تاکەکانی کۆمەڵ، ڕەگەزی ژن و پیاو، نەتەوە و ئایندا نابێ بکرێک. تێکرای دانیشتوانی وڵات خاوەنی مافی یەکسان بن.

لەکۆمەڵگەی وڵاتانی ئیسلامی - بە کوردستانی ئێمەشەوە کە خاوەنی زۆرینەیەکی موسڵمانین، سێ جۆرە بۆچوون و لێکدانەوەی جیاواز سەبارەت بە جۆری ڕژێم و دەسەڵاتداریتیی سیاسی بەدیدەکرێت:

1- **دەستەی یەکەم** پێڕەوانی بیری بنچینەگری ئیسلامین و، بۆ هێنانەسەرکاری ڕژێمێکی ئیسلامیی تێدەکۆشن کە بەپێی یاسا و دەستووری ئیسلامیی بچێت بەڕێوە. قورئان و یاساوڕێسای ئیسلامیی بەسەرچاوەی بڕیاردان و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە دادەنێن. لەنێو وڵاتانی عەرەبیدا ڕێکخراوی **"اخوان المسلمین"**، لەباشووری کوردستانیش **"یەککگرتووی ئیسلامیی"** بۆ ئەم ئامانجە تێدەکۆشن.

2- **دەستەی دووەم** ئەو بەشەن کە پڕۆپاگەندە بۆ دامەزرانی ڕژێمێکی دیمۆکراتی ئیسلامی دەکەن و، دەڵێن ڕژێمی ئیسلامیی دەتوانێت لەگەڵ مۆدێرنیزم و گۆڕانکارییەکانی تازەی جیهان خۆی بگونجێنێ و مافی

دامەزرانی سەندیکا و ڕێکخراوە پیشەیی و کۆمەڵایەتییەکان بەرەسمی بناسێ، ڕێز لە مافی مرۆڤ و بیروباوەڕی جیاواز بگرێت. لایەنگرانی ئەم بیرکردنەوەیە، ڕژێمی ئێستای تورکیا بەنموونە دەهێننەوە، کە توانیویەتی سەرکەوتوانە لەماوەی ئەم چەند سالەدا وڵاتی تورکیا ببابەڕێوە و ڕێژەی گرانی و بێکاریی کەم بکاتەوە و، گەشە بەئابووریی وڵاتەکەی بدات.

3- **دەستەی سێیەم**، دامەزرانی حکوومەتی ئیسلامی و هەرجۆرە دەستێوەردانی چینی ئاینی لەکاروباری سیاسی و کۆمەڵایەتی وڵاتدا ڕەتدەکەنەوە و، بەزیان بۆ سەر کۆمەڵگە و وڵاتی دەزانن و بۆ دامەزراندنی حکوومەتێکی سێکۆلاری فرەحیزبی - پەرلەمانیی تێدەکۆشن و باوەڕیانوایە هیچ جۆرە گۆڕان و چاکسازییەک لە حکوومەتی ئیسلامیدا ڕوونادا، چۆنکە حکوومەتی ئاینیی لەبنەڕەتدا باوەڕی بە ئازادی و مافی مرۆڤ و یەکسانیی نێوان ڕەگەز و مرۆڤەکان نییە و کۆمەڵگە لەدواکەتوویيدا دەهێڵێتەوە و، بۆ مانەوەی خۆی، ناکۆکی و دوژمنایەتیی ئاینیی پەرەپێدەدات.

ڕوون وئاشکرایە، دێمۆکراسی و هزروکولتووری ئازادیخوازیی لەپرۆسەیەکی مێژوویی و لەئەنجامی تاقیکردنەوەی بەردەوام لەنێو کۆمەڵەخەڵکێکدا سەرهەڵدەدا، گەشەدەستێنێ و دەبێتە فەرهەنگی زاڵ بەسەر کۆمەڵگە و تێکەڵ بەژیانی خەڵک دەبێت. لەبەر ئەوە گەلانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناڤین بۆ گەیشتن بەدێمۆکراسی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتیی، ڕێگەیەکی دوورودرێژیان لەبەردەمدایە، هەر بۆیە دەبێ چاوەڕوان بین، ڕاپەڕینی گەلانی ناوچەکە، بەوتەی چاودێرانی سیاسیی، هاتنی "بەهاری عەرەبی"، ئایە دەتوانێت کۆتایی بەسیستەمەکانی دیکتاتۆر و سەرەڕۆی ناوچەکە بهێنێ و، داهاتوویەکی گەش و بەختەوەریان بۆ مسۆگەر بکات، یان "بەهاری ئیسلامیی" لێ شین دەبێ و، دەبێتە هۆی پەرەسەندنی ئیدۆلۆژیی ئاینسالاری و ئیسلامیگەریتی و هاوتنەسەرکاری چەند ڕژێمێکی ئیسلامیی لەناوچەکە!؟

سێکۆلاریزم و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد!

شۆڕش و بزووتنەوەی بەردەوامی نەتەوەی کورد بەدرێژایی سەدەی ڕابردوو لەدژی کۆیلەتی و دیکتاتۆری و چەوساندنەوەی بەردەوام وبەربلاوی داگیرکەران، هیچکاتێک جیا نەبووە و نییە لەخەبات بۆ وەدیهێنانی یەکسانی و دادپەروەری و ئازادیی سیاسی و کۆمەڵایەتیی. ڕەنگە هیچ نەتەوەیەک بەئەندازەی نەتەوەی کورد لەمانا و ناوەرۆکی دیکتاتۆری وشەوەزەنگ ورەشەکوژی و بێمافی تێنەگەیشتبێت، چۆنکە بەدرێژایی مێژووی دابەشبوونی، بندەستی کۆمەڵەڕژێمێکی ڕەگەزپەرستە کە مێژوویان پڕە لە خوێنڕشتن و کاولکاری و داگیرکاری و بەدرێژایی مێژووی پڕ لەتاوانیان بچووکترین مافێکیان بە گەلانی بندەستیان بەڕەوا نەزانیوە. لەبەر ئەوە، کورد چەند پێویستی بە سەربەخۆیی و و ڕزگارکردنی خاکەکەی لەژێردەستی داگیرکەرانی خوێنڕێژی هەیە، هێندەش پێویستی بەوەیە لەوڵات و نیشتمانێکدا بژی کە چیدیکە لەلایەن هیچ سەرکردە و حیزب و هێزێکی خۆیی و بێگانەوە، لەسەر بیروباوەڕی سیاسی و ئاین و ئاینزا و هزر و ڕامانی جیاوازەوە ئازارنەدرێ، سووکایەتی پێنەکرێ، تووشی ڕاوەدوونان و گرتن و گوللەبارانکردنی نەیەت.

لەپاش دەیانساڵ قوربانیدان ومالۆیرانیی، نەتەوەی کورد لەبەشێکی نیشتمانەکەی – لەباشووری کوردستان خاوەنی دەسەڵاتێکی سیاسیی خۆییە. ئەمە جێی دڵخۆشیی هەموو کوردێکی دڵسۆز و نیشتمانپەروەرە کە بەپەرۆشەوە حەز بە پێشکەوتن و سەقامگیربوونی زیاتری حکوومەتە کوردییەکەی خۆیبکات.

حکوومەتی هەرێمیش دەتوانێت جێی هیوا و رۆناکی ورێپێشاندەری نەتەوەی کورد بێت لەهەموو بەشەکانی کوردستان، بە مەرجێک، لەباتی حیزب، حکوومەت و پەرلەمان بکرێنە ناوەند وسەرچاوەی بڕیاردانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و هەموو ئۆرگانەکانی دیکەی ولات. لەیاسادا هیچ ئاین، یان ئاینزایەک نەکرێتە ئاینی فەرمی و ئاینەکانی دیکە بە نافەرمیی لەقەڵەم نەدرێن. ئاین وەک پرسێکی "کەسیی" دابنرێ و، ئاین و حکوومەت بەفەرمیی لەیەکدیی جیابکرێنەوە. حکوومەت سەبارەت بە ئاینەکان بێلایەن بێ و راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ پشتگیریی لەهیچ ئاینێک نەکات. هەموو جۆرە بیروباوەڕێک ئازادبێت، بەمەرجێک پەنا نەباتە بەر توندوتیژی و زمانی هەڕەشە و سووکایەتیی بەکارنەهێنێت.

جێی داخە، چەندین کاناڵی سەتەلایت و لۆکاڵی (ناوچەیی) حیزبیی لەلایەن حکوومەتی هەرێمەوە دامەزراون، بەڵام حکوومەت خۆی تاکە تەلەفزیۆنێکی دانەناوە کە زمانڕەوشی هەموو پێکهاتە جیاوازەکانی گەلی کوردستان بێ و تێبکۆشێت بۆ پەروەردەکردنی تاکی کورد لەڕووی هۆشیاری نەتەوەیی و فەرهەنگی و رۆشنبیری و کولتووری رێزلێنان لەبیروباوەڕی جیاواز و دیمۆکراسی و بیری ئازادیخوازیی بڵاوبکاتەوە..

جێبەجێکردنی ئەم ئەرکانەی سەرەوە، جەوهەر وناوەرۆکی سێکۆلاریزم پێکدێنن کەدەیان سالە رۆژاوای ئۆرووپا پێڕەویدەکەن و توانیویانە لەڕووی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە گەلێک سەرکەوتنی گەورە بەدەست بێنن و ئاسایش و ئازادی و بەختەوەریی بۆ تێکڕای دانیشوانی وڵاتەکانیان دابین بکەن.

ژێدەر

(*1) – پرۆتستانتیسم: (Protestantism) یەکێکە لە لقەکانی ئاینی دیان (مەسیحی) و سەرەتا لەسەدەی پانزەی زاین لەلایەن قەشەیەکی ئەڵمانی بەناوی "مارتین لۆتر" وە پەیدابوو. زۆرینەی پێڕەوانی ئەم ئاینزایە لە باکووری ئۆروپا دەژین. پرۆتێستان بەو بەشە لەپێڕەوانی ئاینی مەسیحی دەگوترێت کە لە بەرامبەر بەشێک لە یاسا و دەستووری پاپا و کلێسەی رۆم وەستانەوە و داوای چاکسازی و گۆڕانیان دەکرد . مێژووی پێڕەوانی ئەم ئاینزایە بۆ سەدەی پانزەی زاین دەگەڕێتەوە.

(*2) - تێئۆکراسی ئاینیی (Theocracy) بەکوردییەکەی دەسەڵاتدارێتیی ئاینیی دەگەیەنێت. وشەی تێئۆکراسی لەبنەڕەتدا یۆنانییە و مانای حکوومەتی خودای هەیە و، بە حکوومەتێک دەگوترێ کە خودا و ئاینێکی تایبەت بەسەرۆک و خاوەنی رژێم وکۆمەڵگە دەزانێ و، خودا لەرێگەی نوێنەرەکانییەوە حکوومەت دەکات، بۆنموونە وەلی فەقیە لەرژێمی ئیسلامیی ئێراندا دەلێ، نوێنەری خودا و رەسوولی خودا وئیمامەکانی شیعەیە. هەروەها لەوڵاتی سعوود بنەماڵەی ئال سعوود خۆیان بەنوێنەری خودا و پەیامهێنەری ئیسلام دەدەنە قەڵەم و رژێمێکی ئاینسالار بەڕێوە دەبەن.